

momo kapor

knjiga
žalbi

■ Laguna ■

Šta da ostavimo deci i unucima što im niko ne bi mogao porušiti, zapaliti, oduzeti? Možda kakav pouzdan zanat koji se može obavljati pod svim sistemima i okolnostima? Ili samo dobro vaspitanje, znanje jezika koje će im pomoći da se isele tragom davnih seoba? A možda je najsigurnije – naoružati ih prezirom prema posedovanju, pomoću koga će napuštati svoja gnezda laka srca, zviždućući i sa rukama u džepovima?

Pre mnogo godina postojala je u Beogradu knjižara u kojoj se okupljao zanimljiv svet. U to vreme smo stanovali u Kondinoj ulici pa je takvo mesto u najbližem komšiluku tati vrlo brzo postalo neka vrsta produženog dnevnog boravka ili kancelarije van kuće. I sama sam često, na putu do gimnazije, svraćala tamo. Jednom sam tako, sasvim slučajno, u knjižari zatekla omiljenog ropera, koji mi je poklonio svoju kožnu narukvicu, koju posle nisam skidala sa ruke mesecima. Bilo je to jedno skriveno mesto gde su ovakve stvari mogle da vam se dogode svaki dan.

Prvi deo trilogije *Knjiga žalbi* je svojevrсни omaž knjižari u Cetinjskoj i ljudima koji su tamo odlazili. Sigurna sam da

je tako jer sam u tekstu prepoznala neke od tajnih znakova koji nedvosmileno govore tome u prilog. Na primer, onaj da je na zidovima prepunim ceduljica bila i jedna na kojoj je pisalo: „Edipe, javi se mami!“, čega se i danas sećam.

Glavni junak ove trilogije, nekadašnja nada srpske književnosti Peđa Lukač, uspeva da oživi sumornu knjižaru u centru grada, ali zbog političkih neprilika beži u Njujork, ne prestajući da sanja da napiše roman o Erihu Šlomoviću, čiji život godinama proučava.

Za mene je najzanimljiviji deo *Knjige žalbi* upravo njen drugi deo, koji govori o ovom mladom kolekcionaru slika ubijenom za vreme rata.

Kao slikar, često sam se pitala kako neko odluči da sakuplja slike. Da li kolekcije nastaju slučajno ili su rezultat taktike i proračuna, da li je potrebno pratiti tržište, mode ili sopstveni senzibilitet? Na kraju sam došla do zaključka da je najbolji deo cele priče oko sakupljanja slika upravo onaj koji se tiče druženja sa slikarima. Jer poznato je da svi kolekcionari vole da sede po ateljeima sa umetnicima i da vrlo često postanu i prijatelji sa njima.

Možda kolekcije nastaju iz nekog sasvim drugog, meni nepoznatog razloga, ali da sam ja kolekcionar, na zidovima bih držala samo slike ljudi koji su mi dragi, a dela onih drugih nikad ne bih kupila, ma koliko talentovani bili.

Kako je zaista nastala zbirka slika Eriha Šlomovića, verovatno nikada nećemo saznati.

Sa dvadeset sedam godina, dakle u vreme kada ljudi najčešće tek počnu da prave svoje kolekcije, on je tragično stradao i tako je svoju zauvek zaokružio.

Ono što znamo jeste da je mladi Šlomović preko poznanstva sa Volarom, za koga je radio, ušao u umetničke krugove u Parizu i vrlo brzo postao prijatelj sa mnogim

slikarima tog vremena. Ovaj „tajanstveni skupljač lepote“ posedovao je neobičan dar da prepozna ono najbolje što se u to vreme događalo u likovnom životu Francuske, kao i intuiciju koja mu je omogućila da vrlo brzo i sam napravi izvanrednu zbirku.

I sam slikar, pisac ovog „književnog triptiha“ pokušao je da rasvetli život čoveka koji je zaslužan za to što su remek-dela Renoara, Sezana, Degaa, Redona, Pisaroa, Derena ili Utrila danas kod nas. U isto vreme, ova trilogija otvara i neka od suštinskih pitanja koja se tiču života i umetnosti.

I najzad, ako je tačna starogrčka izreka da je čovek besmrtan dokle god se pominje njegovo ime, onda je Erih Šlomović, zahvaljujući autentičnoj strasti prema umetnosti, pobedio svoju nesrećnu sudbinu i upisao se u red onih retkih koji nastavljaju da žive i posle smrti.

Ana Kapor
Rim, marta 2022.

KNJIGA ŽALBI
COMPLAINT BOOK
BESCHWERDENBUCH
LIBRO DEI RECLAMI
REGISTRE DES RECLAMATIONS

„U ovu knjigu upišite sve vaše žalbe, utiske i predloge.
Uprava.“

SADRŽAJ

KNJIGA PRVA

FRKA 13

KNJIGA DRUGA

DOSIJE ŠLOMOVIĆ 221

KNJIGA TREĆA

THE FREE COUNTRY. 315

KNJIGA PRVA

FRKA

1

Gde sam bio? Nigde. Šta sam radio? Ništa.

Ja, Peđa Lukač (44), nekadašnja velika nada srpske književnosti, sa svim uzaludnim obrazovanjem koje sam usput pokupio, ustajem, smešim se i učtivo odgovaram zalutaloj domaćici koja tegli dva zembilja u rukama: „Ne, gospođo, celofan za tegle, nažalost, ne držimo!“ Da joj ponudim nešto drugo? Evo, tu nam je dobro očuvana trilogija Henrija Mile-
ra? Ili, možda, *Problemi mira i socijalizma u svetlu marksističke misli?* Nagrađeno pre godinu dana, sada na rasprodaji... (Zašto ta vrsta knjiga ima uvek tako dugačke naslove?) Žena sa zembiljima stoji u svetlu poluotvorenih vrata sa svojim teretom poput trpeljive žrtve; trebalo bi je izliti u bronzi kao spomenik večnoj domaćici. Ali čemu ova moja neosnovana nadmoć? Čemu sarkazam? „Ne, gospođo, celofana nije nestalo – nismo ga ni imali! Ovo je knjižara i antikvarnica, pogrešno su vas uputili; pogledajte na Terazijama...“

Vraćam se u fotelju zaklonjenu kasom i uživam u čedom, neoskrnavljenom interludijumu, očekujući kafu koju preko ulice donosi na tacni hromi kafedžija mesne zajednice

„Oktobar“. Još je suviše rano za kupce i lenje intelektualce što svraćaju oko podne, pošto se probude i ponosno prošetaju svoja značajna tela. Knjige su uredno složene, pepeljare prazne, radnja izvetrena... Radnja! Volim da knjižaru nazivam radnjom. Šta je drugo nego radnja? Ima nečeg u toj reči što zvuči solidno i pošteno, zanatlijski. Radnja! Alal Vera ulazi u radnju i viče još sa vrata: „Alal vera!“

U te dve arhaične reči skriven je neuništivi optimizam Alal Vere, predratnog trgovca tepisima, koji ni u osamdesetoj ne može a da ne radi.

- Pa, kako je? Kako se živi?
- Gura se nekako...
- Alal vera! Alal vera!

Alal Vera donosi sa sobom vonj ustajalog vazduha društvenih prostorija u kojima pod naslagama prašine trunu potklobučene šahovske garniture, plesnivi „crveni kutić“ nalik na zapušten oltar (u njemu je posivela prelazna zastavica obrubljena zlatnim koncem, okružena sa tri pehara, osvojena ko zna kada i zbog čega); zidove ukrašavaju crtana uputstva o ponašanju u slučaju atomskog udara i primeri uzbunjivanja građanstva. Veterani iz mesne zajednice preziru Alal Veru, ali ga trpe jer su mu svi dužni za kafe. Alal Vera, naime, nije učestvovao u poslednjem ratu na njihovoj strani. Tačnije, on nije učestvovao ni na jednoj strani. Držao je svoju stranu. Švercovao pomalo, da preživi. Ostali ga zbog toga smatraju klasnim neprijateljem i razmeću se ratnim podvizima, dok on skrušeno sedi u uglu pokraj peći na kojoj večito vri voda u loncu i žmirka svojim trpeljivim lisičjim očicama. Veterani drže da je tajni milijarder jer kuva kafe za sve okolne radnje i nadleštva. Često procenjuju njegovo golemo bogatstvo. Gde li ga krije? Što će da uradi s tolikim parama? Jedni misle da ima hotel u Istri, dok drugi tvrde kako

celoga života štedi jer ima nameru da podigne crkvu negde u istočnoj Srbiji. Kada se vrati u mesnu zajednicu sa praznim šoljicama, oni začute. Žilav je to starčić! Ugnездio je svoju malu egzistenciju usred neprijateljskog tabora (pojedinaac protiv sistema) i uspeva da se nekako održi pomoću jednog jedinog lonca olupanih rubova, tri džezve i desetak šoljica polomljenih drški, ne shvatajući ništa od sukoba ideologija, čija je neprestana žrtva. Kada netrpeljivost mesne zajednice nadjača osećanje za korist, otkazaće mu gostoprimstvo; tada će ćutke preneti svoj sirotinjski kafedžijski inventar na neko slično mesto i nastaviće tamo da kuva kafe, da stiće i da se bori na svoj skromni, tihi način, sam protiv istorijskih okolnosti. Alal vera! Sa te dve mađijske reči, on razgoni uroke, bodri sam sebe i druge, hrabri svoju zlosrećnu sudbinu da još malo izdrži, da se ne preda i ne prepusti ga starosti i umoru. Alal vera! Najbolja crna kafa u gradu, čija se tajna sastoji u tome što je kuva u neopranoj džezvi sa ukuvanim šećerom, bajuci nad njenom kipućom penom, uvek sa dve iste magične reči: „Alal vera! Alal vera!“

Sve je, dakle, spremno za novi, još nepotrošeni dan, na čijem ću se završetku (znam to dobro) naći izgužvan, isceden, zgađen, usana izgorenih duvanom, možda pijan, ili još gore – mamuran. Sve češće mi se događa da se u toku dana napijem po nekoliko puta i da se posle svakog tog mikropijanstva otreznim u nekoj vrsti škripavog lifta zaglavljenog među spratovima optimističkih plima i depresivnih oseka, sa grizom savesti, u osećanju krivice, a sve to na nogama, u pokretu, u dugom maršu, uvek učtiv i ljubazan kao da mi se ništa posebno ne dešava. TONUĆI u opijenost, zaustavljam se na samoj ivici rasula i nesvesno koristim bogato kafansko iskustvo; veština koju sam odavno savladao sastoji se u blagovremenim promenama pića, tačnije, u presecanju belog

vina (koje najčešće pijem) čas nečim ostrim, čas pivom, čiji me ukus omotava i teši letargičnom blagošću. Dremam u dubokoj fotelji s potiljkom na naslonu. Osluškujem zvoncanje kase. To je osećanje spokojstva i bezbednosti, koju jedino može da pruži neopoziv poraz. Obuzima me slatko samosažaljenje dok po ko zna koji put gledam iskidani film u polusnu, u kome mene, glavnog junaka i nespornog favorita, prestiže i pobeđuje amorfna rulja trkača masovnog kroskantrija, koju sam nekada godinama i kilometrima ostavljao za sobom. Mnogi od njih su bili presrećni da ih malo pustim za svoj sto. Danas me, uglavnom, ne poznaju ili se ponašaju sa rafiniranom nadmoćnošću uspehli ljudi. Odnegovali su i oplevili svoje male, prosečne, učtive, pokradene književne vrtove. Primaju nagrade, unosna mesta i počasti kao da se sve to samo po sebi razume. Ali jedini ja znam odakle su počeli i šta su sve morali da učine da bi me prestigili i postali ono što jesu. Mene ne mogu da prevare! Ja sam, ipak, najbolji knjižar u gradu! I pored svega, još živim, još se krećem ulicama kao pokretna narodna biblioteka (od Homera do, ne više tako svežeg, anglosaksonskog novog talasa, koji je sa razumljivim zakašnjenjem zapljusnuo i naše varvarske romaneskne obale), živa knjižnica koju bi najbolje bilo rasturiti ili rasprodati! O čemu govorim? Hvata li me to egzistencijalna kriza sredovečnog čoveka?

2

Ko se još seća Peđe Lukača iz tih davnih dana, pre no što ga je progutala balkanska polutama knjižare „Balkan“ u Ulici Kraljice Ane? Kada, savladan beznađem i teskobom, pun

alkohola i osećanja krivice, zaboravim šta sam bio i šta sam mogao da budem, skidam sa prašnjavog ormara kartonsku kutiju za cipele u kojoj čuvam komplete *Dela* (godišta 1958, 1959, 1960), tamo leže pohranjeni moji rani eseji o slikarstvu – prah i pepeo jalovog duha, mali dokazi o uzaludnosti jednog negovanog ukusa... Tu je još uvek i podeblja fascikla puna isečaka, fotografija i zabeleški; poslednji neuspeli pokušaj da sačuvam makar još malo samopoštovanja i ubedim sam sebe da ne vegetiram kao običan knjižar, već da nešto ozbiljno radim, nešto na dugu stazu. Kakve li samoobmane! Koga to mislim da prevarim? Godinama prikupljam materijal, ispitujem preostale svedoke na koje naletim, prelistavam knjige i monografije, pravim zabeleške na kutijama cigara i šibica... Sve je to, navodno, građa za opsežnu studiju o Erihu Šlomoviću, tajanstvenom kolekcionar i njegovoj misterioznoj zbirci francuskog slikarstva. Koliko mi se samo puta po noći (uz belo vino, naravno) učinilo da sam na tragu nečeg velikog i značajnog, što bi, najzad, iskupilo moj besmisleni život pun pogrešaka; imao sam u glavi nacrt za čitavo to delo, video u njemu čak i reprodukcije, tip slova, fusnote i širinu margina, sve! – opijao se od radosti i maštao sve do jutra, koje bi me uvek oslobađalo iluzija i treznilo hladnokrvnom logikom. Odgurujem tada, sa gađenjem, Šlomovićev dosije; liči mi na haotičnu zbrku novinskih isečaka, imena, mesta i datuma. Znam dobro: nikada neću uspeti da ih sklopim u celinu i poređam po nekom logičnom redosledu. Ipak, ta fascikla, ispunjena mojom bolesnom opsesijom, pruža mi neku vrstu alibija za sanjarenje, opravdanje što čekam i ne prestando odugovlačim da završim tu studiju (još ne znam sve o Šlomoviću, mada znam više od drugih!), ona mi oprašta što sve više pijem, poklanjajući mi istovremeno važnost pred

drugima koji su čuli da se bavim nekim izuzetno teškim i složenim projektom. Istina, pokušao sam nekoliko puta da ostavim piće (sam bog zna kolika je to žrtva za mene!) i da se, najzad, usredsredim na pisanje, ali čim bih seo za mašinu, istog časa bih se paralisao obimom zadatka koji je stajao predi mnom. Vino me je oberučke primalo natrag u zagrljaj! Izgleda da je problem u tome što mi se ukus i obrazovanje nalaze u strašnom raskoraku sa sposobnošću da nešto, zaista, napišem! Trebalo ih je razvijati uporedo i skladno, što sam u svoje vreme propustio da učinim. Nije važno! Uostalom, pročitao sam najmanje stotinak romana o onima koji pišu knjige – nijedan o onima koji ih prodaju!

Tu sam gde sam, i ponekad, kad otvorim oči da bih na čas-dva zbrisao iz svog filma, bacim pogled na veliku zastakljenu sliku ulice u čijem se okviru neprestano menjaju prizori. Stakla knjižare su, inače, malo zatamnjena tako da svi koji prođu ispred njih ne odolevaju samozaljubljenosti; obično zagledaju lice ili odeću, pažljivo popravljaju nestašni pramen kose ili čvor na kravati, narcisoidno pilje u svoj lik, procenjujući ga u prolazu; žene ovlaže usne, isprobaju neki novi zavodljivi pogled iskosa, ne znajući da ih posmatram. Koliko nesigurnosti izmešane sa sujetom! Kako izgledam? Jesam li privlačna? Dok ih tako gledam skriven bleskom izloga, nevidljiv sve dok ne priđu sasvim blizu stakla, čini mi se da je čitav svet napolju samo jedan ogroman glupi akvarijum u kome se čudni primerci čovekolikih riba love, preganjaju, progone, proždiru, hrane u hodu, razmnožavaju... S druge strane, za njih sam, verovatno, neka bleđa knjiška meduza klonula u moru odštampane hartije. Ipak, prijatnije mi je da obrnem uloge.

Alal Vera dolazi da pokupi prazne šoljice:

– Kako je? – pita.

- Očajno! – odgovaram.
- Alal vera! Alal vera! – kaže on i odlazi hramljući preko ulice.

3

Ja sam veštac. Noć je moj posed. Potrebno mi je užasno mnogo napora da pristanem na dan. Ponekad mi se jutro toliko gadi da mi se čini kako ću isповraćati utrobu u klozetsku šolju. Neki tvrde da je to od sinočnjeg pića i preterane doze nikotina, ali ja dobro znam od čega je – od jutra! Da bih se sasvim razbudio, potrebne su mi dve do tri jake crne kafe. Nekoliko cigareta. Oštro piće: votka, lozovača ili pelinkovac. Onda se nekako odvučem do umivaonika i prisilim na brijanje. Bože, je li ovo zaista moje lice? Trebalo bi da bude koščato, kože zategnute na istaknutim jagodicama, ali vino ga je omlohavilo. Perem zube suzdržavajući se iz sve snage da ponovo ne povratim. Zubi? U užasnom su stanju! Meni više nije potreban protetičar, nego Gospod Bog. Čudo! Umivanje: ma koliko da se perem, iz tela mi neprestano izbija hladan znoj pomešan sa drhtavicom, koju izaziva griža savesti, jutarnji tremens, osećanje krivice, strah od rasula... Sada bi trebalo da trčim kroz neki park ili kejom uz reku, da pravim čučnjeve, isteram iz tela toksine, razbudim krvotok, da budem snažan i očišćen... Pitao sam jedanput nekog doktora, pisca knjige *Jogging*, da li je zdravije trčati ili tucati? – Vođenje ljubavi je mnogo korisnije za organizam! – odgovorio mi je i ne trepnuvši. – Tada vam rade svi mišići, svi nervi, kompletan krvotok... – Pa, zašto, onda, ljudi ne tucaju, umesto što lipsavaju trčeći? – To je zato – odgovorio mi je mirno – što je ljubav mnogo teže

organizovati od trčanja. Za trčanje vam nije potrebno ništa sem dobrih patika. Za ljubav je potrebno, najmanje, dvoje! – Ali noćas nije bilo tucanja. Samo rasap. Rasap! Prava reč. Dok čistim svoje stare crne mokasine u kuhinji, montiram u glavi iskidane sekvence sinoćnjih događaja. Šta sam ja rekao, šta su oni kazali. Tražim u tom kršu zapetljane filmske trake neki logičan redosled. Da li je uopšte bilo potrebno da idem tamo? Da vidimo. Noćas sam legao u tri, a ustao u sedam, s osećanjem da sam opet nešto strašno zakenjao. Sigurno sam nekoga izvredao. Ili bio bolećiv? Ljubazniji nego što je trebalo? Možda sam se ispovedao nekom nepoznatom, nekome ko će to posle da zloupotrebi? Govorio kako me je ostavila Lena? Pravio se važan? Razmetao se obrazovanjem? Naturao se nekome ko je to primao sa blagom trpeljivošću? Obećavao? Nudio ljubav? Ispao smešan? Ko zna šta sve? Ne, ne, ja zaista ne bih smeo nikuda da izlazim uveče! Najsigurniji sam u svojoj kuhinji. Ako već moram da pijem, piću samo za svojim stolom. Volim taj noćni predeo: crveno-bela kockasta mušema, cigarete, šibice, pepeljara, novine, čaša vina. Noć. Sedim. Gledam u sto. Postojim. Čutim... Tako bi, možda, trebalo da ostarim a da usput ne grešim. Ali neki đavo me neprestano goni da prihvatam i najluđe pozive, da se mešam sa svetom, i onda, posle dve-tri čaše, počinje da me obuzima divna privremena radost što pripadam velikom ljudskom bratstvu; naravno, tada se otvaram kao meta više no što bih smeo, osigurači mi popuštaju, sve je tada moguće, svi su dobronamerni i svi me obožavaju – evo, čak me i ova lepa neznanka sluša sa divljenjem i ja smelo dodirujem njeno oblo koleno ispod stola... Jednostavno, otkačim se i gotovo! – mada znam da posle svega nailazi kajanje. Eto o čemu mislim dok čistim stare mokasine.

Čišćenje cipela za mene je ritual kao za kaluđere jutarnja molitva. (I sveštenici i ja klečimo dok to radimo.) Otkrivam na mokasinama dve kapi voska. Znači, tamo su sinoć gorele sveće! Utrljavam duboko crnu pastu u ispucalu, plemenitu kožu, a zatim mekim četkama isterujem vrhunski sjaj. I baš onda kada bi svaki amater pomislio da se više ne može ništa učiniti, obuvam mokasine i somotskom trakom boje meda izvlačim poslednji, nemogući blesak, do koga retko kada dospevaju čak i profesionalni čistači. To jutarnje čišćenje je za mene mnogo više od običnog negovanja obuće. To je neka vrsta unošenja reda u kaos u kome živim, dovodenje rasutih stvari na svoje mesto. Tek posle toga mogu da kažem.: „Neka bude dan! Ja sam spreman.“

4

Jutros je iznenada zaduvala prva jesenja košava.

Vidim kako s onu stranu izloga promiču pognute prilike prolaznika boreći se s vetrom koji ih udara u pleksus brzinom od trideset metara u sekundi. Grad podrhtava pod naletima ovog istočnog osvajača što stiže iz Ukrajine, sa obala Crnog mora, iz Vlaške nizije i sa Južnih Karpata, brišući sve pred sobom, poput horde nevidljivih konjanika koji divlje jezde stotinu kilometara na sat, onim istim vetrovitim putevima kojima su naši preci stizali na Balkan iz stare postojbine. Ima nečeg ludačkog u košavi; usred buke i besa sa kojima prozviždi kroz grad kao kroz šupalj zub, iznenada se zaustavlja i reži u oazi tišine poput krvoločnog psa pre no što ponovo zagriže žrtvu. Ali čvrsta je ovo varoš, podignuta na steni iznad reka; niko je još nije zauvek osvojio – svi osvajači samo prohuje kroz nju, baš kao i košava koja

nam ne dopušta da se ustojimo, da klonemo i potonemo u prosečnost – ona nam vetri mozgove, proverava čvrstinu i izdržljivost, rasteruje paukove mreže, što bi, da nije nje, nebo premrežile, razgoni oblake smoga i čisti trgove svojom velikom vazдушnom metlom, da bi posle svega, pošto se naluduje i izživi, u tišini koja nastupi nakon vetrovite orgije, prosula obilatuu kišu koja sve oprašta, poput suza olakšanja.

No, i Beograd je lukav grad! Nije ni on od juče. Ume taj da izludi surovi istočnjak kao niko! Uleti tako košava puna sebe i svoje snage i nasrne na njega, a on je hladno odbaci u potpuno drugom pravcu, tamo kuda nije nikada duvala; zavitla je oko sebe i provuče ispod mostova, prebaci na sremsku stranu Dunava, gde se sudari sama sa sobom kao rulja dezertera kada, bežeći sa poprišta, naleti na sopstvenu pozadinu, ili je pusti da zađe malo dublje i počne da zavitlava po uličicama oko pristaništa, da se i sama košava zbuni, izgubi i zastane bez daha, traga i cilja, zavuču se postidena u kakvu kapiju ili vetrovit pasaž, pa tamo cvili i zavija sve dok je matica-košava ne izvuče otuda za uvo i ne natera da ponovo napada. Tada može i da privremeno pobedi, ali onaj poraz nikada ne zaboravlja i udara dva puta žešće da se osveti što je ispala smešna pred ružom vetrova...

I svako od nas što živimo ovde (a i gde bismo drugo?) napravljen je, izgleda, iznutra od košave. Jednostavno, ona nam dune u leđa i odnese nekud gde se nismo nikada nadali da ćemo stići. „*Dunulo* mu nešto“ – kaže narod – „ni pozdravio se nije i otišao!“ Toliko nas je razvejala po svetu, ali zanimljivo, retko je iko otišao da živi onamo odakle ona počinje da duva, uvek se odlazilo u suprotnom smeru sve dok refuli sasvim ne oslabe, a mi se zaustavimo u čudu: „Otkud ja u ovoj zemlji, u ovom gradu, u ovoj porodici, u ovom odelu, otkud ja?“

Možda zbog košave u sebi, još uvek gajim neku ludu, ničim potkrepljenu nadu da ću se izvući iz sranja: možda i u meni duva i ne dozvoljava mi da se poražen skljojкам i prepustim samosažaljenju – taman kad dignem ruke od svega, košava me hvata u kovitlac, podiže iz najmračnije mišje rupe u koju sam se zavukao, zavitla me sve do oblaka – razbucanih belih kuhinjskih krpa što brišu pred njom glavom bez obzira; tek, i pored godina koje sam dočekaо (oprostite, Peđa, a koliko imate godina? Imam sve!), gajim neku ludačku, neosnovanu nadu da će mi ponovo izrasti novi zubi, da će mi već istanjena proseda kosa postati gušća, da ću smršati i biti vitak, da će me već neko otkriti i nagraditi za sve muke kroz koje sam prošao; da će mi jednog dana neko blago položiti ruku na rame i kazati: „Dosta je bilo zezanja! Pusti mene sada malo da radim...“ Ko? Neka nemoguća, odsanjam maglovita osoba stvorena od naslućivanja tako da joj se i ne razaznaje lice. Neki anđeo čuvar, dobra vila, Meri Popins, otkud znam ko? Šta bi trebalo da učini za mene? Možda da me natera da promenim posao, grad, zemlju, navike; da mi poplaća dugove i neplaćene račune, da unese malo reda u moj život, da me nauči kako da se postavim prema drugima, da me smiri i istera iz mene neprestano osećanje krivice... Imam tako neku ludu nadu bez pokrića da će već iduće nedelje biti sjajno, da je čitav moj dosadašnji život bio samo neka vrsta pripreme, nešto slično stilskim vežbama, ulaznica za godine koje će zaista biti prave, a onda se iznenada osvestim i zateknem u svojim post-četrdesetim; pa, šta još, kog đavola, uopšte, čekam? Najveći deo života mi je već prošao! Ostaje, dakle, samo sranje, glupavo vegetiranje, počinju bolesti, starenje... No, možda je i to ta dugo očekivana sreća; biti oslobođen sujete, ambicija, seksa, politike, biti zadovoljan malim, najmanjim, biti srećan što si živ, što si na nekoj klupi

uz sunčani zid, u zavetrini, ili što te očekuju čorba od povrća, nedeljne novine, jedna od tri dozvoljene cigarete dnevno, ili što je načas prestalo nešto da te boli, što si se, najzad, dobro pokenjao ili naspavao bez ružnih snova? Otkud u meni ta nada? Nikoga nisam pitao za njeno besmisleno poreklo jer ne bih mogao tačno da objasnim u čemu je stvar, a ni sa kim nisam dovoljno blizak da bih mu se ispovedao na taj način. Uz to, ja svoju nadu čuvam u tajnosti kao posebnu privilegiju, nešto što me izdvaja iz mase prosečnih – tajni beleg; ni sâm ne smem isuviše da joj se približim, da je odgonetnem i dešifrujem, ispitam joj poreklo, jer, plašim se, tada bi sigurno zauvek iščezla i ostavila me samog-samcijatog na svetu.

5

Kako živim?

Živim okružen knjigama kao čuvar grobljanskog rozarijuma u kome se pohranjuju urne; gde god da ispružim ruku, dotičem mrtvi prah tuđeg iskustva – knjižara, taj nepregledni mrtvački hor što se ispoveda u kakofoniji smrti i neprestano bruji i mrmlja kroz pustinju vremena, kuka i cvili, cereka se, tuli, šapuće, urla i jeca, preklinje da bude saslušan i da se tako iskupi iz večnih muka... *Dixi, et anima mea salvavi!* No, nije dovoljno samo reći da bi se spasila duša. Potrebno je i da te neko čuje. Ali ja više, jednostavno, ne mogu da slušam! A nemam ama baš nikog kome bih mogao da poverim svoj sopstveni kaos, koji, pretpostavljam, više odgovara lepoj književnosti (kome je još do nje?) nego svakodnevnim razgovorima što se kao kuge plaše da pređu učtivo označene granice pristojnosti. I tako, pričamo o vremenu, pričamo o Paskalu, pričamo o duvanu, razgovaramo satima o vinima,

pričamo o lovi, o pičkama, o uspehu, o politici, taktikama, pritvorstvu i kukavičluku, pričamo o književnim kritičarima, o nepravdama, pričamo o nečijoj novoj ploči, o robiji, o erogonim zonama, razgovaramo o mamurluku, pričamo o sinočnjem tulumu, o neverstvu, pričamo o gradovima u kojima smo bili, o uspelim ljudima koje smo sreli, o siromaštvu pričamo, razgovaramo o bedi i lakom bogaćenju, o bolestima i o starenju, o dobrim i lošim godinama pričamo, pričamo, pričamo, pričamo, pričamo, pričamo, pričamo, dobro pazeći da slučajno ne otkrijemo drugima svoj mali tajni pakao koji nas strpljivo čeka ispred knjižare, ispred kafane, u garderobi među odloženim kišobranima, na vratima sobe u kojoj smo se voleli sa nekom mladom damom koja je bila toliko dobra da nam na sat-dva posudi malo svoje telo (u koje smo se sakrili od nevremena), naš mali portabl-pakao čeka nas ispred banke u kojoj smo podizali novac, u predsoblju rođene kuće, na izlazu iz bioskopa, ispod sata na trgu, u lekarskoj čekaonici, na stepeništu kojim se penjamo ka postelji (zaboravio ključ od stana), ispod plahti i pokrivača pa ne smemo da legnemo sa njim već pokušavamo da odgodimo taj neodloživi susret, pokušavamo da ga napijemo i oborimo pod sto, ali on se ne da, lukav je on, natpiće nas ili sačekati da se lepo otreznimo; kad-tad suočićemo se s njim licem u lice, ukoliko, uopšte, i ima lice. Ipak, knjige su me nečem naučile! Koristim stari Senekin trik: trudim se da mi svaki dan bude potpun, zaokružen život, da mi računi sa svetom u svakom trenutku budu izravnani; pokušavam da se odreknem one svoje lude nade i budućnosti (da me ne bi ucenjivao strah od smrti i neizvesnosti) a da pritom ne zapadnem u očajanje; jednostavno, da živim od danas do sutra i da u svakom času (evo, baš sada!) mogu mirno sve napustiti... „Sa životom je kao sa igrom na pozornici: nije

važno koliko igra dugo traje, već da li je dobra! Sasvim je svejedno na kom ćeš mestu prestati da živiš. Prestani gde god želiš, samo na sve stavi dobar završetak...“

„Kada je jednom prilikom Gaj Cezar išao Latinskom cestom, pa ga neko od zarobljenika kome je seda brada dopirala do grudi zamolio da umre, ovaj je rekao: 'Ta zar sada živiš?'“

Primitio sam da ima knjiga koje se čitaju u postelji pred spavanje ili u kakvoj udobnoj fotelji u sumrak, ali postoje i dela koja se moraju čitati pod dnevnim svetlom, za pisanim stolom i pri punoj koncentraciji. Takva su Senekina *Pisma prijatelju* koja sam poslao Leni. Zapakovao sam još Kamijev *Pad* i Ficdžeraldovog *Velikog Getsbija* i adresirao na Leninu majku jer ne znam njenu novu adresu. Zašto joj i dalje šaljem knjige mada već dugo nismo zajedno? Nije li to uzaludni pokušaj jednog promašenog Pigmaliona da svoju izgubljenu ljubav povрати odabranim delima? Dok nosim paket na poštu, sam sebi ličim na sredovečnog brodolomnika koji baca zapečaćenu bocu sa svojom očajničkom porukom (podvučena mesta u knjigama) prema pučini...

Znam dobro; ni ovaj put mi neće potvrditi da ih je primila.

6

– Sedi, Peđa, sedi... – kaže glavni urednik „Balkana“.

Seo sam.

– A knjižara? – pitam.

– Nije važno! Snaći će se i bez tebe.

– Pa, kako si? – pita sekretar. – Kako ide?

– Gura se...

– Hoćeš li piće?

– Ne pijem.

– Čuj, a od kada?

– Od sinoć.

– Kafu?

– Već sam popio.

Glavni urednik gleda na sat:

– Moramo da sačekamo drugaricu Jelisavetu.

– Gde je ona? – pita sekretar.

– Na sastanku.

Drugarica Jelisaveta, direktor „Balkana“, pripada onoj vrsti osoba koje su, kad god ih neko traži, uvek na sastanku.

Glavni urednik vadi iz fioke burek i počinje da žvaće.

U tišini se razgovetno čuje kako pucketaju zglobovi njegovih čvrstih vilica. Sekretar rešava ukrštene reči.

– Rodoskvrnuće? Prvo slovo *i*? – pita.

– Incest! – odgovaram. – Incest: igra za celu porodicu!

Zvoni telefon.

– Znam, znam... – govori glavni urednik punim ustima.

– Dobio sam rukopis. Ne. Nisam još. Za dva meseca, otprilike. Pretrpan sam. Ionako je plan za iduću godinu zaključen. Žao mi je. Nema na čemu!

Uzdiše i vraća se bureku:

– Ko sve danas ne piše!

Slušalica je masna. Ponovo telefon:

– Na sastanku je! – kaže sekretar. – Treba da stigne svakog časa...

– Ludnica! – Glavni urednik briše prste o hartiju od bureka. – Ne može više čovek ni da doručuje na miru...

– Danski filozof, preteča egzistencijalizma?

– Kirkegor.

– Jebi ga! Ne može.

– Probaj, onda: *Kierkegaard*?

– To može!

Ulazi referent za narodnu odbranu i stavlja sekretaru na sto dokumente.

– Šta je to?

– Odluka o gradnji atomskog skloništa...

– Uh, jebote! – kaže sekretar. – Otkud sad to?

– Sa prošlog sastanka.

Potpisuje. Referent za narodnu odbranu izlazi.

– Jesi video?

– Ako nas to ne izvadi! – kaže glavni urednik.

– Je l' znaš šta se radi u slučaju atomskog napada? – pitam sekretara.

– Šta? – uleće on naivno.

– Stavi najpre ruke na uši! Provuci glavu između nogu!

Poljubi se u dupe i kaži: „Zbogom“!

– E, kad ti ne bi... Alijenacija?

– Otudjenje.

– Može.

Niko nije ulazio. Niko nije zvao. Kunjali su. I čekali.

Sedeo sam i gledao u zid, ponavljajući u sebi do besvesti kratku, spasonosnu rečenicu koja bi trebalo da mi pređe u krvotok, u nervni sistem: „Budi dobar prema sebi. Budi dobar prema sebi. Krajnje je vreme da budeš dobar prema sebi. Budi dobar prema sebi. Budi dobar prema sebi. Budi dobar prema sebi. Budi dobar prema sebi...“

7

Kada me je ostavila Lena, bio sam očajan.

Najpre sam odlučio da se ubijem. Postavilo se samo pitanje: kako? Svi načini učiniše mi se ili preterano bolnim ili isuviše patetičnim. Padalo mi je čak na pamet da odem